

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΙΕΡΩ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1882.

(Πίναξ Β'.) (1)

Αί ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ ἀνασκαφαὶ ἐπα-
νελήφθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου καὶ ἐν πρώτοις συνεπλη-
ρώθη ἡ πέρυσιν ἀτελὴς ὑπολειφθεῖσα ἀνασκαφὴ τοῦ θεάτρου (2),
ὥστε τὸ οἰκοδόμημα εἶνε πλέον καταφανὲς ἐν ἀπόψει αὐτοῦ τῇ
μεγαλοπρεπείᾳ.

Α'.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ.

Ἐν τῷ θεάτρῳ ἀνεσκάφησαν ὁλοσχερῶς τὰ οἰκοδομήματα τῆς
σκηνῆς καὶ τὰ ἀναλήμματα (Schlussmauern) τοῦ κοίλου, καὶ
ἐξερευνήθη τὸ ὑπὲρ τὸ κοῖλον τεῖχος.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς σκηνῆς κατέδειξεν, ὅτι
ἀνωκοδομήθη αὕτη ἐν ἀγνώστοις μεταγενεστέροις χρόνοις ἐκ τοῦ
ιδίου κατὰ μέγα μέρος ὕλικου δι' ἀσθέστου καὶ κεράμων, καὶ διη-
ρέθη εἰς πολλὰ οἰκήματα, ὧν ἔν ἐντελέστατον τὴν κατασκευὴν,
τοῖς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνακαλυφθεῖσι παρεμφερές. Ἐν τούτῳ ἦσαν

(1) Τὰ ἐν τῷ πίνακι τούτῳ σχεδιογραφήματα ἐγένοντο τὰ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1, 2,
3, 4 ὑπὸ τοῦ Νομομηχανικοῦ Ἀργολίδος κ. Α. Ζηνοπούλου χαρिसαμένου τῇ
Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρίᾳ καὶ προθύμως ἐλθόντος εἰς τὸ Ἱερόν πρὸς τοῦτο, τὰ δὲ
λοιπὰ ὑπὸ τοῦ ζωγράφου κ. Ε. Gilliéron ἐκ τῶν εἰς Ἀθήνας μετακομισθέντων
ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων τοῦ οἰκοδομήματος.

(2) Περὶ τῶν πέρυσιν γενομένων ἀνασκαφῶν ἴδε Ἑκθεσίᾱ μου δημοσιευθεῖσαν
ἐν τοῖς Πρακτικαῖς τῆς Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1881, μετὰ 4 πινάκων.

ἐντετειχισμένα ἱκανὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ μάλιστα δωρικὰ ἐκ πυρίνου λίθου κιονόκρανα, ὧν τὰ μὲν τῆς ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῆς καμπύλης τοῦ ἐχίνου καταφαίνεται, τὰ δὲ τῆς ἐσχάτης παρακμῆς, καὶ μονόλιθοι ἀρράβδωτοι κίονες, οἵτινες ἐχρησίμευον, καθ' ἃ φαίνεται, ὡς στηρίγματα ὑποβαστάζοντα τὸ ἔδαφος τοῦ πρώτου ὀρόφου τῆς σκηνῆς. Ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ δὲ γωνίᾳ τοῦ μεγάλου τῆς σκηνῆς οἰκοδομήματος, ἦτοι τοῦ ὀπισθεν τοῦ λογείου, εὐρέθησαν εἰς βάθος 1,20 ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος δύο ρωμαϊκῆς ἐργασίας ἀγάλματα, πλησίον ἀλλήλων κείμενα, ὧν τὸ μὲν Ἀσκληπιός, τὸ δὲ Ὑγίεια.

Ὁ Ἀσκληπιὸς ἵσταται ἐπὶ μικρᾶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου πεντελησίου λίθου πεποιημένης βάσεως καὶ φέρει ἱμάτιον, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ πέρυσιν ἐνταῦθα εὐρεθὲν καὶ τὸ ἐν Φλωρεντίᾳ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ὁ διὰ τοῦ ἱματίου τούτου κεκαλυμμένος ἀριστερὸς βραχίον δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γόμφου, ἀλλ' εἶνε μικρὸν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐστραμμένος, τοῦ πλαγίου μέρους τοῦ θώρακος ἀπτόμενος καὶ διὰ τῆς ἄκρας χειρὸς τὸ κράσπεδον τοῦ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καταπίπτοντος ἱματίου συγκρατῶν· ἔτι δὲ διαφέρει τοῦ γνωστοῦ τύπου κατὰ τοῦτο ὅτι τὴν δεξιὰν δὲν ἐστήριζεν ἐπὶ ῥάβδου, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δι' αὐτῆς θὰ ἐκράτει τὸν περὶ τὴν ῥάβδον συνήθως ἐλισσόμενον ὄφιν, ὡς ἔχνη ἐπαφῆς ἐν τῷ δεξιῷ μηρῷ δεικνύουσι. Ἐπὶ τῆς βάσεως ὑπάρχει ὀμφαλός, τὸ γνωστὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ σύμβολον.

Ἡ Ὑγίεια δὲ ἵσταται ὡσαύτως ἐπὶ μικρᾶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου πεποιημένης βάσεως καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ἔχουσα τὸν ἀριστερὸν πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐστραμμένον. Φέρει δὲ ποδῆρην χιτῶνα ἐζωσμένον ὑπὸ τοὺς μαστοὺς διὰ λεπτῆς ταινίας, καὶ ἱμάτιον, ὅπερ ἐπικαλύπτει διὰ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τὸν ἀριστερὸν βραχίονα διέρχεται ὀπισθεν τοῦ σώματος εἰς τὰ ἐμπρόσθια, ἔνθα τὸ ἕτερον ἄκρον θὰ ἐρρίπτετο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ πήχεως. Ἐκείτο δὲ τὸ ἄγαλμα τοῦτο πλησίον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἶνε ἰσομέγεθες ἐκείνῳ καὶ πρὸς τούτοις τῆς αὐτῆς ἐργασίας καὶ μάλιστα τῆς αὐτῆς χειρὸς ἔργον.

Ἐκ τοῦ τόπου δὲ τῆς εὐρέσεως τῶν προκειμένων ἀγαλμάτων καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ αὐτῶν μεγέθους συμπεραίνω ὅτι καὶ ταῦτα,

ὡς καὶ τὸ πέρυσιν εὐρεθὲν μικρόσχημον ὡσαύτως ἄγαλμα, ἔσταντο πιθανῶς ἐν κόγχαις τῶν τοίχων τῶν οἰκοδομημάτων τῆς σκηνῆς.

Ἡ ἀνασκαφὴ δὲ τῶν ἀναλημμάτων, ἅτινα ἐνιαχοῦ σώζονται εἰς ὕψος 2,50, ἔδειξεν ὅτι ἐν ἑκατέρῳ τῶν κεράτων τοῦ θεάτρου ἐσχηματίζοντο δύο ἐπάλληλοι κρηπίδες, τὸ μὲν ἔνεκα τοῦ σχήματος τοῦ λόφου, τὸ δέ, ὡς φαίνεται, πρὸς κατασκευὴν πύλης ἐν τῷ διαζώματι. Ἀλλὰ περὶ τούτων πᾶς λόγος ἄνευ σχεδιογράφηματος εἶνε ἀκατάληπτος καὶ κατ' ἀκολουθίαν περιττός. Ἐτέρα δὲ πύλη ὑπῆρχεν ἐν ἑκατέρῳ τῶν κεράτων ἐν τῷ τοίχῳ τῷ ὑπὲρ τὴν ἀνωτάτην σειρὰν ἐδωλίων περιβάλλοντι τὸ κοῖλον.

Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ τῶν ἀναλημμάτων εὐρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ τινα μῆλη τῆς σκηνῆς καὶ μάλιστα γωνιαῖον ἰωνικὸν κιονόκρανον ἀνῆκον εἰς τοὺς τὸν τοῖχον τοῦ ὑποσκηνοῦ κοσμοῦντας ἡμικίονας, ἐξ οὗ ἐπεβεβαιώθη πλέον ὅτι οἱ ἡμικίονες ἐκεῖνοι ἦσαν ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.

Β'.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ Τῷ ΛΟΙΠῳ ΙΕΡῳ.

α) ΘΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΥ.

Περατωθείσης τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ θεάτρου, ἐξηκολούθησα τὰς ἐργασίας ἐν τῷ λοιπῷ ἱερῷ πρὸς ἀποκάλυψιν ἐτέρων ἐπισήμων οἰκοδομημάτων καὶ κυρίως τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου. Λαβὼν δ' ὡς ὀρμητήριον τὸ στάδιον ἡγαγον ἐκ τῆς ἀρκτικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς μεγάλην τάφρον, 28 μέτρων μήκους, δι' ἧς συνήντησα πρῶτον μὲν δύο παρὰλληλα τεῖχη μεταγενεστέρως κατασκευῆς, εἶτα δὲ κρηπίδωμα μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος, 1 $\frac{1}{2}$ μέτρον ὑπὸ τὸ ἐδαφος κείμενον. Ἐπεκτείνας τὴν τάφρον ἀπεκάλυψα κατὰ σειρὰν δύο ἑτέρα κρηπίδωματα καὶ τρεῖς τοίχους, ἅπαντα περιφερῆ καὶ συγκεντρικά. Λείψανα τοῦ ἐνὸς τῶν κυκλικῶν τούτων τοίχων εἶδεν ἢ ἀπεκάλυψεν ὁ Blouet καὶ ταῦτα σημειοῖ, φαίνεται, διὰ τοῦ ἐ ἐν τῷ ἐν τῇ Expédition Scientifique de la Morée τοπογραφικῷ σχεδίῳ τοῦ Ἱεροῦ, εἰκάζων ὅτι εἶνε λείψανα

τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου. Ὡσαύτως ὁ Κούρτιος (Peloponnes) ἐνταῦθα σημειοῖ περιφερὲς οἰκοδόμημα ἔχον διάμετρον (ἐσωτερικὴν) 20 ποδῶν, ὅπερ ἐκλαμβάνει ὡς τὴν θόλον· τοῦτο δὲ εἶνε καταφανῶς τὸ τέταρτον τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος τευχῶν.

Μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ ἀνακάλυψιν ταύτην προέβην εἰς τὴν ὁλοσχερῇ τοῦ οἰκοδομήματος ἀποκάλυψιν καὶ οὕτως ἀνεφάνη τοῦτο τοιοῦτον, οἷον εἰκονίζεται ἐν τῷ προσαπομένῳ πίνακι (ἀρ. 1 καὶ 3). Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ ἀνασκαφῇ εὐρέθησαν καὶ ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτοῦ μέλη ἐδυνήθηεν νὰ συλλάβω ἐννοίαν τῆς ἀρχικῆς μορφῆς καὶ διατάξεως τοῦ νῦν ἱκανῶς κατηρειπωμένου ἐδάφους καὶ οὕτω ν' ἀναπαράστησω αὐτὸ ἐν τῷ πίνακι (ἀρ. 1 α).

Τῶν ἑξ συγκεντρικῶν κύκλων ἑξ ὧν τὸ οἰκοδόμημα σύγκειται, οἱ μὲν τρεῖς πρῶτοι ἐχρησίμευον καταφανῶς ὡς κρηπιδώματα, ἕνεκα τοῦ μεγάλου αὐτῶν πάχους, οἱ δὲ τρεῖς τελευταῖοι εἶνε κυρίως τοῖχοι. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ ἀνασκαφῇ εὐρέθησαν πολλοὶ σπόνδυλοι δωρικῶν καὶ κορινθιακῶν κιόνων, ὧν οἱ μὲν ἔχουσι διάμετρον ἐνὸς μέτρου περίπου οἱ δὲ 0, 60, φαίνεται ὅτι τὸ μὲν πρῶτον κρηπιδώμα ἐχρησίμευεν ὡς βάσις δωρικῶν κιόνων, τὸ δὲ δεύτερον κορινθιακῶν, τὸ δὲ τρίτον ἦτο ἡ βάσις τοῦ τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος· οἱ τρεῖς δὲ μετὰ τοῦτο κυκλικοὶ τοῖχοι ἀνῆρχοντο μόνον μέχρι τοῦ ἐδάφους τοῦ οἰκοδομήματος καὶ οὕτως ἀπετέλουν ὑπόγειόν τι, ὡς δεικνύουσι καταφανῶς πλᾶκες τινες τοῦ ἐδάφους κατὰ χώραν σωζόμεναι (ἀρ. 1 καὶ 3). Κατὰ ταῦτα τὸ ἀνακαλυφθὲν οἰκοδόμημα εἶχε μορφήν τοιαύτην (ἀρ. 1 α), οἷαν τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ Φιλιππεῖον, ἦτο δηλ. περιφερὲς οἰκοδόμημα περιβαλλόμενον ὑπὸ δύο στίχων κιόνων (καὶ οὐχὶ ὑφ' ἑνός, ὡς τὸ Φιλιππεῖον) ὧν ὁ μὲν ἐξωτερικὸς ἦτο δωρικῶς ρυθμοῦ ὁ δὲ ἐσωτερικὸς κορινθιακοῦ (ἀρ. 12, 13, 14), Ὑπὸ τὸ ἐδαφος δ' αὐτοῦ ὑπῆρχε παράδοξον ὑπόγειον σχηματιζόμενον ἐκ τριῶν κυκλικῶν συγκεντρικῶν τοίχων τοσοῦτον ἀπεχόντων ἀλλήλων, ὥστε μόλις ἐδύνατο διὰ τοῦ μεταξὺ χώρου νὰ διέρχεται ἄνθρωπος. Εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦτο κατήρχετό τις, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ οἰκοδομήματος διὰ κλίμακος. Κατελθὼν δ' εἰς τὸν πρῶτον κυκλικὸν χῶρον εἰσῆρχετο διὰ θύρας (ἀρ. 4) εἰς τὸν δεύτερον,

ἐνθα δὲν ἐδύνατο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ δεξιὰ ἕνεκα κωλύοντος διαφράγματος, ἀλλ' ἠναγκάζετο νὰ διέλθῃ ἅπασαν τὴν κυκλικὴν ταύτην δίοδον, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν τρίτον· ἐνταῦθα ὡσαύτως ἠναγκάζετο νὰ διατρέξῃ ὁλόκληρον τὸν κύκλον ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἐν τῷ κέντρῳ χώρον. Τὸ λαβυρινθῶδες τοῦτο ὑπόγειον ἐδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς δεξαμενὴ καὶ οὕτω νὰ νομίσῃ ὅτι τὸ ἀνακαλυφθὲν οἰκοδόμημα εἶνε ἡ πηγὴ ἡ ἐκείνη ἢ παρὰ τὸ στάδιον κειμένη, κατὰ τὴν τοῦ Παυσανίου ἀφήγησιν (2, 27, 5), ἡ «τῷ τε ὀρόφῳ καὶ κόσμῳ τῷ λοιπῷ θεὰς ἁξία», ἀλλ' οὐδὲν ἀνεφάνη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς δεικνύον ὅτι ἐν αὐτῷ εἰσῆγετο ἡ ὑπῆρχεν ὅπωςδῆποτε ὕδωρ. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν κατεδείχθη μόνον ὅτι αἱ δίοδοι αὗται ἦσαν τὸ πάλαι κεναί, διότι εὑρέθησαν πεπληρωμέναι σπονδύλων κορινθιακῶν κiónων καὶ κιονοκρανῶν, πλακῶν τοῦ ἑδάφους, φατνωμάτων, κεραμιδίων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκ τοῦ οἰκοδομήματος καταπεσόντων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ μορφῶν.

Εἶνε δὲ τὰ κρηπιδῶματα καὶ οἱ τοῦ ὑπογαίου τοῖχοι ὡκοδομημένα ἐκ πωρίνου λίθου, τὸ ἑδάφος δὲ τοῦ οἰκοδομήματος καὶ δὴ τὸ μὲν τοῦ ἐπιστυλίου ἐκ τιτανολίθου τὸ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ οἰκοδομήματος ἐκ μέλανος ἑλευσινίου λίθου, ὡς φαίνεται, διότι πλᾶκες τοιαῦται, ρομβοειδεῖς τὸ σχῆμα, εὑρέθησαν πολλαὶ ἐν ταῖς δίοδοις τοῦ ὑπογείου μάλιστα κείμεναι. Τὸ οἰκοδόμημα δ' αὐτὸ ἦτο ὡκοδομημένον ἐκ μαρμάρου, τῆς στέγης ὁλοκλήρου συμπεριλαμβανομένης, πλὴν τῆς ἐξωτερικῆς δωρικῆς στοᾶς (κiónων, ἐπιστυλίου, διαζώματος καὶ γείσου), ἥτις ἦτο ἐκ πωρίνου λίθου κονίᾳ ἐπικεχρισμένου.

Ἡ διάμετρος τῶν κiónων τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης στοᾶς εἶνε, ὡς ἐλέχθη, 1 περίπου μέτρου. Τιθεμένων δ' αὐτῶν εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας διαμέτρου, κατατέμενεται τὸ κρηπιδῶμα εἰς ἴσα μέρη καὶ οὕτω φαίνεται ὅτι ἡ στοὰ συνέκειτο ἐξ 24 κiónων. Ἰσάριθμοι καὶ ἀντίστοιχοι θὰ ἦσαν πάντως καὶ οἱ τῆς κορινθιακῆς, καὶ τούτῳ συμφωνεῖ ἡ διάμετρος αὐτῶν οὕσα κατὰ τὴν ἀπαιτουμένην ἀναλογίαν μικροτέρα, δηλ. 0, 60.

Εὑρέθησαν δὲ τῆς δωρικῆς στοᾶς ἅπαντα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη πλὴν τοῦ κιονοκράνου. Ἐν τούτοις δὲ παρατηρητέον ὅτι αἱ

μετόπαι εἶνε κεκοσμημένοι δι' ὠραίου ἀναγεγλυμμένου ρόδακος καὶ τὸ γεῖσον ἔφερεν ἐν τῇ κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἐπιφάνειαν ὑπὸ τὸ κυμάτιον ἐγκοπῇ, ἱκανὰ ἔχον ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ. Καὶ τῆς ἐσωτερικῆς δὲ κορινθιακῆς στοᾶς εὐρέθησαν ἅπαντα τὰ μέλη, ἡ ἀττικουργῆς σπειρα (ἀρ. 14), τὸ κιονόκρανον (ἀρ. 12, 13), ὅπερ περιέργον ἔχει τὴν μορφήν ἅτε μὴ ἔχον τοὺς ὑψηλοὺς ἐκείνους καυλοὺς τοὺς ὑπὸ τὸν ἄβακα ἐλισσόμενους ἀλλὰ τοὺς ἄνθος ἀνέχοντας ταπεινοτέρους, τὸ εἰς τρεῖς χώρας διηρημένον ἐπιστύλιον καὶ τὸ οὐδεμίαν ἀνάγλυφον παράστασιν ἔχον διάζωμα, ἀμφοτέρω ἐκ τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου λίθου, καὶ τὸ ἄνευ γεισιπόδων γεῖσον, οὗτινος πλᾶκῆς τινες φέρουσι καλῶς κεχαραγμένα διακριτικὰ γράμματα Θ καὶ Ρ. Ἔτι δὲ εὐρέθησαν δοκοὶ τῆς στέγης, καλύμματα μετὰ φατνωμάτων (ἀρ. 11), κεραμίδες, σωλῆνές τε καὶ καλυπτῆρες, ἀνθεμωτοὶ κεραμίδες (ἀρ. 16 καὶ 17) κεφαλὰι λεόντων ἐκ τῆς στεφάνης (ἀρ. 5, 6, 7) (1) καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 15 εἰκονιζόμενον περιέργον τῆς στέγης, ὡς φαίνεται, μέλος, ὅπερ ἀναλογεῖ πως τῷ ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς στέγης τοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους ἀνερχομένῳ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ τρίποδος κάλυκι.

Εἶνε δὲ αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ αὗται μορφαί, ἰδίως τὰ κυμάτια (ἀρ. 8, 9, 11) καὶ ἀνθέμια (ἀρ. 10, 16), ἀριστουργήματα γλυπτικῆς ἀναπολοῦντα εὐχερῶς τὰς μορφὰς τοῦ Ἑρεχθίδου. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τῶν ἐκ τῆς ὑδρορροῆς κεφαλῶν λεόντων ἐν ἄκρῃ φυσικότητι καὶ τεχνικῇ ἐξέργασίᾳ πεποιημένων οὓσων, ὑποδηλοῦσιν ὅτι τὸ οἰκοδόμημα προέρχεται ἐκ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς Ε'. π. χ. ἐκατονταετηρίδος. Τῷ συμπεράσματι δὲ τούτῳ δὲν ἀντίκειται ἡ ὑπαρξίς τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, διότι καὶ ἐκ τῆς εὐρέσεως τοιοῦτου κιονοκράνου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φιγαλίας καὶ ἐξ ὧσων ὁ Boetticher ἐξέθηκεν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ: «Die Tektonik der Hel-

(1) Ἡ ὑπ' ἀριθ. 6 κεφαλὴ μετεκομίσθη ὑπ' ἐμοῦ εἰς Ἀθήνας, ἡ δ' ὑπ' ἀριθ. 5. εἶχεν ἀγορασθῆ ἐν ἔτει 1880 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας παρά τινος Ἀργεῖου ὡς προερχομένη ἐκ τῶν περιχώρων τοῦ Ἀργεῖου, ὁ τρόπος ὅμως τῆς ἐργασίας καὶ αἱ μορφαὶ αὐτῆς καὶ τὸ περιεφερὲς τῆς ὅλης πλακῆς δεικνύουσιν ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ ὑπ' ἐξέτασιν οἰκοδόμημα· φαίνεται δ' ὅτι οὐ εὐρέθη πρὸ πάντε ἐτῶν ὅτε οἱ Λιγουριᾶται ἐνήργησαν κρυφίως ἐν τῷ ἱερῷ ἀνασκαφὰς καὶ ἀπεκάλυψαν ἀρχιτεκτονικὰ τινὰ μέλη καὶ τηδεννοφόρον ἄγαλμα.

lenen » γνωστὸν ἐγένετο ὅτι τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον εἶχεν ἀναπτυχθῆ πρό τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ τὸ οἰκοδόμημα εἶνε περιφερὲς καὶ ἐκ μαρμάρου τὸ πλεῖστον πεποιημένον, λαμπρὰν δὲ καὶ μεγαλοπρεπῆ εἶχε τὴν ὅλην μορφήν, εἶνε καταφανὴς ἡ περιφέρημος ἐκείνη Θόλος τοῦ Πολυκλείτου, περὶ ἧς ὁ Πausanias (2, 27) λέγει τὰ ἐξῆς: « οἶκημα δὲ περιφερὲς λίθου λευκοῦ, καλούμενον » θόλος, ὠκοδοῦνται πλησίον, θέας ἄξιον, ἐν δὲ αὐτῷ Πausίου » γράψαντος βέλη μὲν καὶ τόξον ἐστὶν ἀφεικῶς Ἔρω, λύραν δὲ » ἀντ' αὐτῶν ἀράμενος φέρει· γέγραπται δὲ ἐνταῦθα καὶ Μέθη, » Πausίου καὶ τοῦτο ἔργον, ἐξ ὑαλίνης φιάλης πίνουσα ». Καὶ κατωτέρω: « Πολύκλειτος γὰρ καὶ θέατρον τοῦτο καὶ οἶκημα τὸ » περιφερὲς ὁ ποιήσας ἦν ». Πρὸς τί δ' ἐχρησίμευεν ἡ θόλος αὕτη, εἶνε ἄγνωστον. Κατὰ τινας, ὀρμωμένους ἐκ τῆς ἐν Σπάρτῃ Σικιάδος, περιφεροῦς οἰκοδομήματος χρησιμεύοντος πρὸς τοὺς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Καρνείων τελουμένους μουσικοὺς ἀγῶνας, καὶ ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Ὠδείου, τὸ αὐτὸ σχῆμα ἔχοντος καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐκπληροῦντος, ἡ Θόλος τοῦ Πολυκλείτου ἦτο Ὠδεῖον· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ οἰκοδομήματος ἡ εἰκασία αὕτη κατεδείχθη ἀνυπόστατος, διότι ἡ διάθεσις αὐτοῦ, οὐδόλως συμφωνεῖ τῇ Ὠδείου. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχεν οἶκημα πλησίον τοῦ βουλευτηρίου καλούμενον Θόλος, ἐν ᾧ ἀνέκειντο ἀγάλματα καὶ ἐτελοῦντο θυσίαι ὑπὸ τῶν πρυτάνεων (Πaus. 1, 5, 1). Τοιαύτην τινὰ χρῆσιν θὰ εἶχεν ἴσως καὶ τὸ προκείμενον οἰκοδόμημα· ἐν αὐτῷ δηλ. θὰ ἐτελοῦντο θυσίαι καὶ μάλιστα μυσταγωγίαι τινὲς σχέσιν ἔχουσαι πρὸς τὴν ἐν τῷ Ἱερῷ λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ· εἰς τοῦτο δὲ θὰ ἐχρησίμευέ πως καὶ τὸ παράδοξον λαβυρινθῶδες ὑπόγειον.

6'.) ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ.

Κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Θόλου τοῦ Πολυκλείτου εὐρίσκοντο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ οἰκοδομήματος πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἐν ἐπιγραφα βάρβα, ἔτι δὲ ἐξέδρα (Πίν. Β'. ἀρ. 2) χρησιμεύουσα ὡς βῆθρον ἐνὸς τοῦλάχιστον ἀγάλματος. Ἐκ τούτου ἐπεξέτεινα τὰς ἐργασίας πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν 25 περίπου μέτρων

ἀπὸ τῆς Θόλου ἀπεκάλυψα ἐν τινὶ ὑψώματι εἰς δάσος μεταβε-
βλημένῳ τὸ κρηπίδωμα δωρικοῦ ναοῦ ἔχοντος μῆκος 24, 70
καὶ πλάτος 13, 20· ὁ ναὸς οὗτος εἶχε τὰ ἀετώματα κεκοσμη-
μένα δι' ἀγαλμάτων, ἔργων τῶν μεταξὺ τῆς Ε'. καὶ Δ'. ἐκα-
τονταετηρίδος χρόνων, εἰκονιζόντων ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ Κεν-
ταυρομαχίαν πιθανῶς, ἐν δὲ τῷ δυτικῷ Ἀμαζονομαχίαν. Ναὸς
ἄρα δι' ἀγαλμάτων ποτὲ κεκοσμημένος, εἰς περίβλεπτον ἐν τῷ
ιερῷ θέσιν καί, τὸ πάντων σπουδαιότατον, πλησίον τῆς Θόλου
κείμενος, εἶνε πιθανῶς ὁ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Περὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μορφῶν καὶ τῆς διαθέσεως τοῦ ναοῦ
τούτου οὐδὲν δύναμαι νῦν νὰ εἰπῶ, διότι μόνον αἱ δύο πλευραί,
ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ, ἀπεκαλύφθησαν. Ἡ ἐντελὴς ἀποκάλυ-
ψις τοῦ οἰκοδομήματος θέλει γείνει ἅμα τῇ προσεχεῖ ἐπαναλήψει
τῶν ἐργασιῶν.

γ'.) ΕΡΓΗΜΑΤΑ.

Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῶν οἰκοδομημάτων τούτων εὐρέθησαν ἔτι
πολλὰ πλαστικὰ ἔργα, περὶ ὧν πᾶς λόγος ἐνταῦθα θὰ ᾔτο ἀκα-
τάληπτος καὶ κατ' ἀκολουθίαν περιττὸς ἕνεκα ἐλλείψεως σχεδιο-
γραφημάτων.

Τῶν ἀγαλμάτων τούτων τὰ μέχρι τέλους Μαΐου εὐρεθέντα
περιεγράφησαν συντόμως ἐν ταῖς ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (Τόμ. Ι'. τεύ-
χος στ'.) δημοσιευθείσαις ἐκθέσεσί μου. Σπουδαιότατα ὅμως εἶνε
τὰ εὐρεθέντα κατὰ τὰς τελευταίας τῶν ἀνασκαφῶν ἡμέρας, ἥτοι
τὰ ἐκ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ προερχόμενα. Ἐν τῇ δυτικῇ
πλευρᾷ ἀπεκαλύφθησαν κατὰ μῆκος, ὡς ἐκ τοῦ ἀετώματος κατέ-
πесαν, πολλαὶ μορφαί, Ἀμαζόνες, Νηρηίδες καὶ ἄνδρες πολε-
μισταί, ἀκέφαλοι ἅπασαι καὶ τινες συντετριμμένοι, ἔτι δὲ δύο
γυναικεῖαι κεφαλαὶ τοῖς ἔργοις τούτοις ἀνήκουσαι. Ἐν τῇ ἀνα-
τολικῇ δὲ πλευρᾷ εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια, κορμὸς γυναικὸς ὀκλα-
ζούσης καὶ πωγωνοφόρος κεφαλὴ, ἣν ἐχθρικὴ χεὶρ κρατεῖ ἡρπαγ-
μένην ἐκ τῆς κόμης. Καὶ ἡ μὲν ἐν τῷ δυτικῷ ἀετώματι παρὰ
στασις ἦτο καταφανὲς Ἀμαζονομαχία, ἡ δὲ ἐν τῷ ἀνατολικῷ
ἴσως Κενταυρομαχία, εἰ καὶ οὐδὲν τεμάχιον σώματος Κενταύρου
μέχρι τοῦδε εὐρέθη. Εἶνε δὲ τὰ ἔργα ταῦτα κάλλιστα τὴν γλυ-

φὴν καὶ ἐργασίαν, παρεμφερῇ τοῖς ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ε'. ἢ τῶν μεταξὺ τῆς Ε'. καὶ Δ'. ἑκατονταετηρίδος προερχόμενα.

Πρὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ εὐρέθησαν ἔτι πολλὰ ἐνεπίγραφα βάθρα, ἀκέφαλον τηβεννοφόρον ἄγαλμα καὶ μέγα ἀνάγλυφον εἰκονίζον πωγωνοφόρον ἄνδρα ἐπὶ θρόνου μεγαλοπρεπῶς καθήμενον, Ἀσκληπιὸν πιθανῶς, πρὸ αὐτοῦ ἵσταμένην γυναικεῖαν μορφήν, Ὑγίειαν, καὶ ἐκατέρωθεν, κατὰ τὰς μικρὰς πλευρὰς, Νίκην καὶ βαδίζουσαν γυναικεῖαν μορφήν.

Τὰ ἀγάλματα ταῦτα θέλουσι δημοσιευθῇ προσεχῶς, ὅτε ἔλπις ὑπάρχει ὅτι θέλει ληφθῇ φροντίς ἵνα φωτογραφηθῶσιν ἢ σχεδιογραφηθῶσι. Κεῖνται δ' εἰσέτι] ἅπαντα ἐν τῷ Ἱερῷ πλὴν τῶν ἐκ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ κεφαλῶν μετακομισθεισῶν ἤδη εἰς Ἀθήνας.

Αἱ εὐρεθεῖσαι δὲ πολλαὶ ἐπιγραφαὶ τινὲς μὲν ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ ἄνω μνημονευθέντι τεύχει τοῦ Ἀθηναίου τινὲς δὲ δημοσιευθήσονται ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, ἧς ἡ ἔκδοσις ἄρχεται προσεχῶς.

Ἐν Ἀθήναις μηνὶ Δεκεμβρίῳ 1882.

Ο ΕΦΟΡΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

II. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

5.

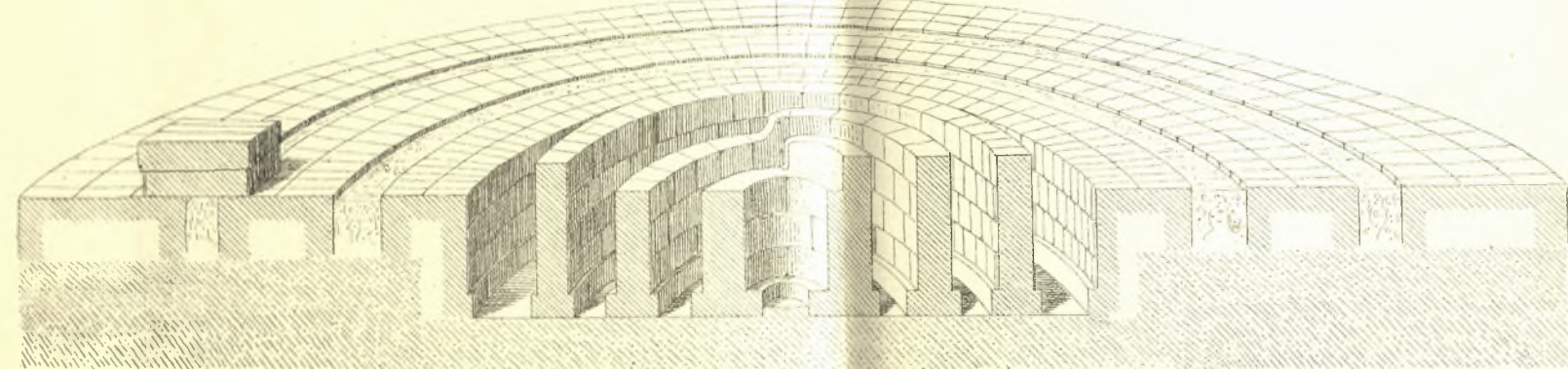

6.

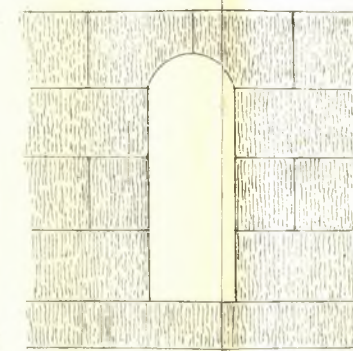

7.

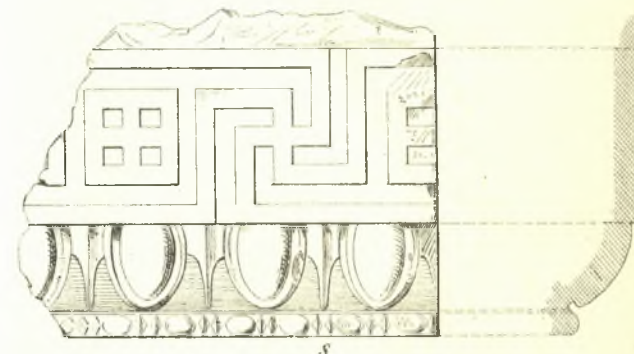
Κλίμαξ 0,01 = 1^η

3. Τμήν τοῦ εἰσόδου, ὡς νῦν ἔχει.

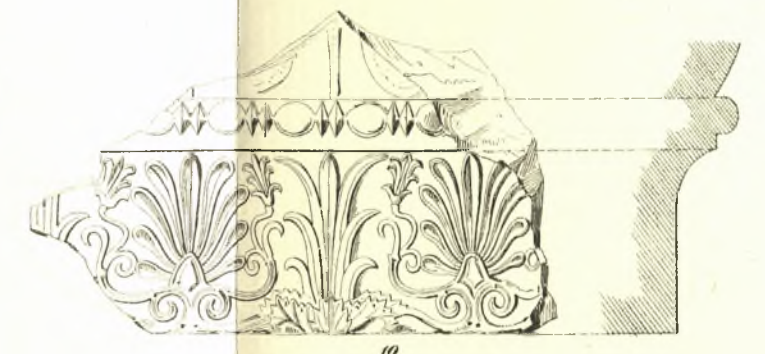
4. Θύρα εἰσόδου.

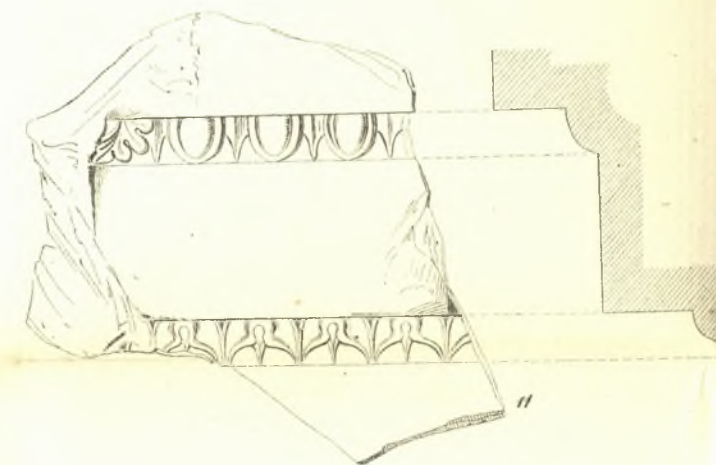
8.

9.

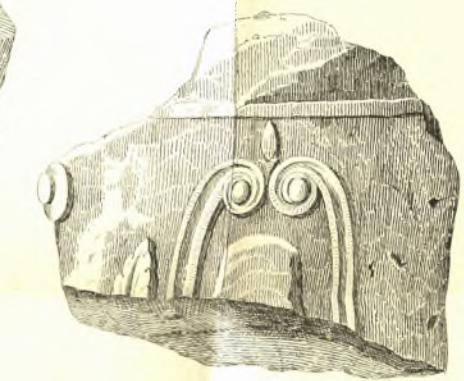
10.

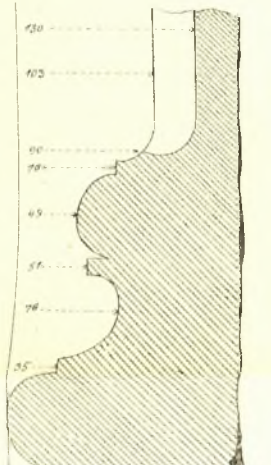
11.

12.

13.

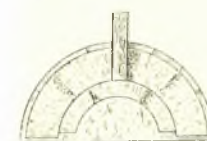

14.

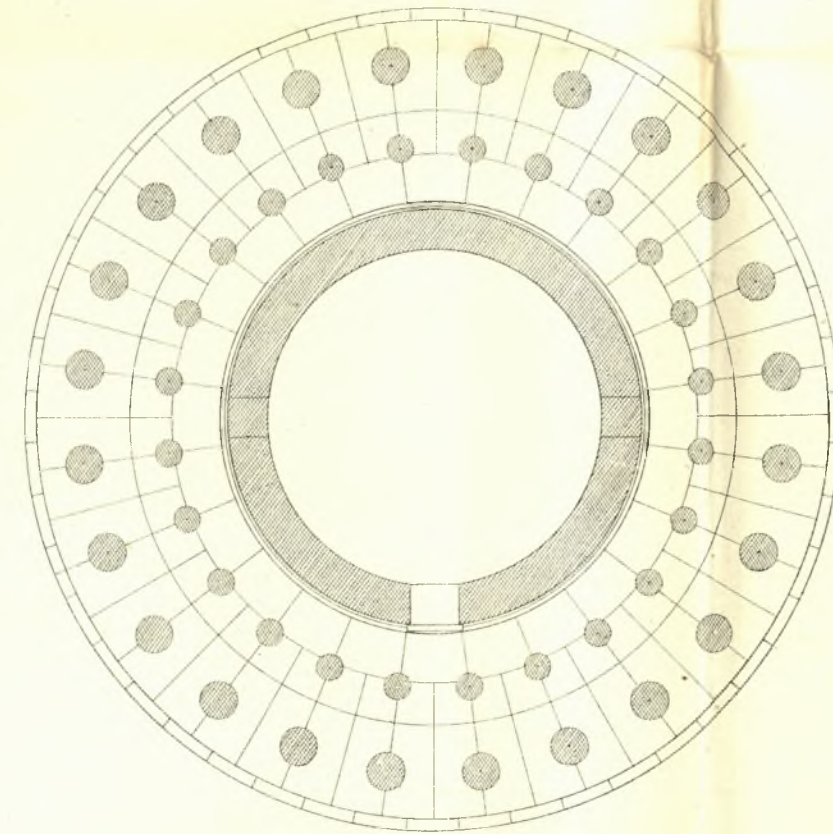
Κλίμαξ 0,005 = 1^η

1. Κάτοψις τοῦ εἰσοδομίου, ὡς νῦν ὑπάρχει

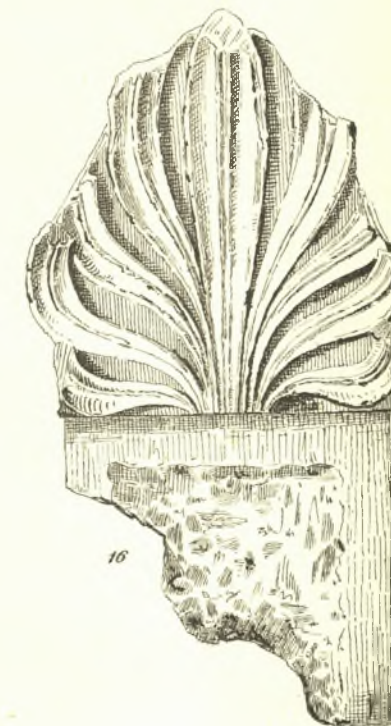
2. Εἰσόδος

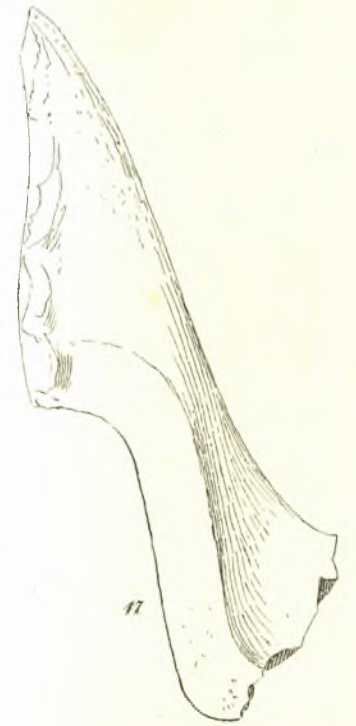
1^η Αναπαράστασις εἰσόδου

15.

16.

17.